

Fra en klassisk til en (post?) moderne opfattelse af professioner?

Dahl, Hanne Marlene

Published in:
Professionsidentitet i forandring

Publication date:
2005

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Dahl, H. M. (2005). Fra en klassisk til en (post?) moderne opfattelse af professioner? I T. Rask Eriksen (red.), *Professionsidentitet i forandring* (s. 36-57). Akademisk Forlag.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@ruc.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Fra en klassisk til en (post?) moderne opfattelse af professioner?

Af Hanne Marlene Dahl

Teorier om professioner ændrer sig. I øjeblikket eksisterer der en livlig debat, der problematiserer nogle af den klassiske professionsteori centrale præmisser og antagelser. Klassisk professionsteori antager bl.a. statens neutralitet, der ikke stemmer godt overens med især velfærdsstatens rolle, og samtidig antager den klassiske teori et abstrakt, generelt begreb om den professionelle. Det første spørgsmål vedrører graden af autonomi for professionen og den professionelle i forhold til staten generelt, dels mere specifikt i forhold til de velfærdsstatslige professioner. Det andet, store spørgsmål vedrører professions begrebet i den klassiske del af teorien, nemlig hvorvidt der eksisterer et tidløst og alment professionsbegreb. Implikerer al teoretisering en form for bias – at kikkerten sættes for det blinde øje - og dermed, at en generel teori er en illusion?

Der kan fortælles mange historier om udviklingen indenfor professionsteorien, der primært er forankret i sociologien. En fortælling om den epistemologiske udvikling fra en klassisk professionsteori repræsenteret ved den tyske sociolog Max Weber (1980[1921]) og den amerikanske sociolog Talcott Parsons (1951; 1954) til mere socialkonstruktivistiske forståelser repræsenteret ved Magali Sarfatti Larsson (1977) og Michel Foucault (1991). Denne fortælling skaber billedet af en fælles, videnskabsteoretisk udvikling med en gradvis udfoldelse af et teoretisk apparat. Denne fortælling er fravalgt, da udviklingen i stedet snarere kan karakteriseres af forskellige erkendelses ledende interesser. Derfor har jeg valgt en anden fortælling, der ordner forandring ud fra skabelsen af forskellige analytiske foki og en gradvis større problematisering af konteksten (statens, kønnets og diskursers) betydning for professionen og professionaliseringsprocesser.

I artiklen identificeres tre retninger med forskellige erkendelses ledende interesser. Jeg vil først beskrive klassikerne med et fokus på de professionelles egenskaber og genesen af professioner, dernæst en retning med analytisk fokus på forholdet mellem velfærdsstat og professioner, særlig i en nordisk kontekst, og endelig vil jeg beskrive den sidste retning, der på radikal vis tænker en bredere kontekst (stat og køn) og diskurs ud fra en socialkonstruktivistisk

videnskabsteoretisk position. Denne teoriehistoriske gennemgang perspektiveres af tre nutidige vilkår og udfordringer for professionerne, nemlig det senmoderne samfund, globalisering og nye neo-liberale diskurser, herunder med særligt vægt på New Public Management (NPM).

Afslutningsvis konkluderes der. Inden identifikationen og gennemgangen af de tre retninger først nogle indledningsvise, afklarende overvejelser om artiklens sigte og begrænsninger.

Afgræsning, forbehold og fravalg

Formålet med denne artikel er at redegøre for de(n) klassiske opfattelse(r) og nogle udviklingstendenser indenfor feltet generelt. Artiklens fokus afgrænses mere specifikt til den nordiske og europæiske kontekst, hvor (velfærds) staten har haft en mere dominerende rolle end i en anglo-amerikansk kontekst og dermed har påvirket betingelserne for forskellige professionaliseringsprocesser. I min afgræsning anerkendes indirekte kontekstens betydning for generering af teori og for den position som tidligere teoretiseringer læses igennem (Siim, 2004).

Jeg har valgt forskellige teoretikere ud fra deres centralitet, samt ud fra min egen forskningsmæssige interesse og den kontekst som jeg befinder mig i, nemlig den nordiske velfærdsstat og dens særlige institutionelle vilkår. Det vil sige en statsform, der af forskellige teoretikere er betegnet som potentielt kvindevenlig (Hernes, 1987) og som har betinget fremvæksten af nogle, særlige velfærdsstatslige professioner (Bertilsson, 1990). Valget er samtidig et fravalg af andre teoretikere, der i denne sammenhæng forsømmes bl.a. ud fra et pladshensyn. Det drejer sig bl.a. om den franske sociolog Emile Durkheim (2000[1902]) og den britiske sociolog Andrew Abbott (1988). Fremstillingen er begrænset af konteksten og den valgte optik.

Professionsteorien kan inddeles i forskellige retninger, der igen er karakteriseret ved de forskellige centrale erkendelsesledende spørgsmål, der stilles. Eksempelvis stilledes oprindeligt spørgsmålene i den klassiske professionsteori: Hvad er en profession? Og hvorfor og hvordan opstår den? (Weber, 1921; Parsons, 1951). Disse spørgsmål er senere afløst af andre spørgsmål i den nyere forskning som eksempelvis: Statens rolle i professionaliseringsprocesser? Og hvorvidt, der skabes nye slags professionelle som resultat af velfærdsstatens udvikling? (Bertilsson, 1990; Brante, 1990; Evertsson, 2002) og endelig stilles spørgsmål som: Rummer det klassiske professionsbegreb en bias, der usynliggør og ekskluderer noget fra den videnskabelige optik? (Witz, 1992; Johansson, 1995; Dahl, 2000; Kuhlman, 2004) Og bidrager professionsteorien til at

reproducere visse grupperes samfundsmæssige interesser? (Larsson, 1977; Kuhlman, 2004). Nu til klassisk professionsteori dvs. de vise mænds blik på dannelsen af en profession og dens særlige karakteristika.

Klassikerne: De vise mænd eller det abstrakte, men kønnede blik

Ofte er det givet på forhånd, hvem der tillægges status som klassiker på dette felt. Og således også på dette, da både Weber og Parsons identificeres som havende en central rolle for feltets udvikling (Brante, 1988). Samtidig har jeg brudt med ortodoksien, da jeg har placeret en nulevende teoretiker, nemlig den amerikanske sociolog Eliot Freidson (2001) i denne kategori af vise mænd. På trods af hans senere placering i tid rejser han næsten identiske spørgsmål og søger at indkredse centrale karakteristika ved en profession i kontrast til to andre idealtyper, nemlig markedet og bureaukratiet. Dette valg illustrerer også min fortælling om feltet, som en teorihistorisk forandring, der rummer delvist centrifugale træk.

Både Weber, Parsons og Freidson fokuserer analytisk fokus på de generelle karakteristika ved en profession, og særligt for Parsons og Freidson drejer det sig om de klassiske, elitære professioner som læger, advokater m.m. Mens Weber har en konfliktteoretisk opfattelse af samfundet og individers motivation, har Parsons en betydeligt mere konsensus orienteret opfattelse af samfundet.

En profession som et resultat af en kollektiv egoisme

Weber er den forstående sociologis fader, hvilket henviser til hans hermeneutiske blik og interesse for individers tilskrivning af mening ved bestemte handlinger. "*Verstehen*" bliver således et grundbegreb og et metodisk redskab, der giver adgang til sociale aktørers betydnings univers. På trods af dette hermeneutiske element er Weber i videnskabsteoretisk forstand realist, da hans historiske og sociologiske analyser dokumenterer fakta derude og ikke i nævneværdig forstand problematiserer forskerens adgang til denne verden.

I sit hovedværk *Wirtschaft und Gesellschaft* (1980[1921]) beskriver Weber sin generelle monopoliserings tese, der sigter på at forklare forskellige former for sammenslutninger, herunder familiære, religiøse og økonomiske, og ikke specifikt sigter på at identificere karakteristika ved professionelle *per se*. Et

centralt begreb for Weber bliver ”*Schlieszung*”, der bedst oversættes som en lukning/afgrænsning af et fællesskab, således at der opstår en monopolisering af sociale og økonomiske chancer (1980[1921]).

Eine soziale Beziehung ...”geschlossen”..., insoweit and in dem Grade, als ihr Sinngehalt oder ihre geltenden Ordnungen die Teilnahme ausschlieszen oder beschränken oder an Bedingungen knüpfen (Weber, 1980[1921]: 23).

Denne lukning sker ud fra en økonomisk interesse hos de involverede sociale aktører, og betegner i Webers univers en mål rationel handling. De mere konkrete årsager til begrænsningen af adgangen kan skyldes overvejelser om prestige, kvalitet, ære og fortjeneste (1980[1921]) og midlerne optagelseskriterier eksempelvis bestået eksamen eller en decideret optagelsesprøve. Lukningen ekskluderer andre fra deltagelse, og giver de ekskluderede ringere sociale og økonomiske chancer. Dette kundskabsmonopol og professionaliseringen udspringer dermed af en kollektiv egoisme, og Weber er sammenlignet med bl.a. Parsons blevet betegnet som en kyniker (Brante, 1988).

En professions overlegenhed med hensyn til teknisk kompetencer

I modsætning til Weber har Parsons et andet metodologisk udgangspunkt, nemlig et holistisk. Han er system-funktionalistisk og interesserer sig sjældent for individuelle aktørers motiver og deres subjektive mening. I stedet fokuserer han på det sociale system *en toto*. Det vil sige dets funktionalitet (behov og dysfunktioner) og stabilitet. Hans metodiske holisme og system-funktionalisme er baseret på abstraktioner, mens han videnskabsteoretisk er realist i en stærk forstand, da han identificerer nogle underliggende strukturer og mønstre.

Alle aktiviteter og institutioner i samfundet analyseres ud fra 5 mønstervariable, der er dikotomiske og baseret på traditionelle, vestlige valoriseringer. Det drejer sig om affektiv versus affektiv neutralitet, selvorientering versus kollektiv orientering, partikularisme versus universalisme, tilskrevne versus opnåede egenskaber og endelig spredning versus specificitet (Parsons, 1951).

I den gradvise funktionelle differentiation i samfundet spiller professionerne en nøglerolle, da de antages at være bærere af nogle rationelle værdier (Parsons, 1954). Det er værdier som bl.a. affektiv neutralitet, kollektiv orientering, universalisme og specificitet (1951). Disse karakteristika ved professionerne er funktionelle (det vil sige nødvendige) for systemet og forklarer

dermed deres reproduktion. På samme måde med professionernes dannelse. Deres funktionelle specificitet, det vil sige deres overlegne tekniske kompetencer, forklarer deres dannelse. De er overlegne teknisk i forhold til andre ikke professionelle grupper. På denne måde forklares oprindelse og vedligeholdelse af den funktion som de tilfredsstillende i det sociale system. Det bliver en slags Aristotelisk *telos* orientering, hvor målet allerede er givet ligesom i det lille frø, der plantes – udviklingen synes at foregå naturligt, næsten evolutionært. Dette fokus på funktionalitet og fraværet af individers motivation som et særligt undersøgelsesobjekt betyder, at Parsons ofte tages til indtægt for et naivt syn på mennesker i modsætning til Webers mere kyniske opfattelse (Brante, 1988; Laursen, 2004)

Parsons eksempler stammer fra de klassiske, elitære professioner som især læger og jurister. Eksempelvis er affektiv neutralitet sikkert et hensigtsmæssigt normativt princip for læger, men hvor vidt er det et hensigtsmæssigt ideal for de nye professioner som sygeplejersker, social- og sundhedsassistenter og socialrådgivere? Her kunne der argumenteres for at netop personlig involvering og dermed følelsesmæssigt engagement er nødvendige for at arbejdet lykkes (Laursen, 2004: 29). Et andet eksempel udspringer at de klassiske professioners formodede kollektive orienterede. Denne antagelse om altruisme har været genstand for en del debat og empiriske studier, hvor professioners adfærd i stedet blev karakteriseret som egoistiske (Saks, 1999).¹ Den svenske sociolog Thomas Brante har efterspurgt en præcisering af det analytiske niveau som Parsons karakteristika antages at gælde for. Hvorvidt det er et organisatorisk eller individuelt niveau? (Evertsson, 2002: 42). Ud fra Parsons er svaret ikke enkelt, da Parsons generelt metodisk beskæftiger sig med et organisations niveau (og systemniveau) og dermed ikke interesserer sig for individers handlinger som sådan. Men i et essay konkluderer Parsons, at organisatoriske karakteristika ikke nødvendigvis stemmer overens med individers motivation generelt, og at forholdet mellem egoistiske og altruistiske motiver ikke kan karakteriseres som en dikotomi (1954). Netop den samfundsmæssige problematisering af professionernes formodede altruistiske værdier bliver en af de trusler som Freidson identificerer i sin bog om professionalisme (2001).

Den truede professionalisme i vores nutidige samfund

¹ Den danske professions forsker Per Fibæk Laursen opfatter altruismen hos Parsons som et præskriptivt ideal og ikke som et empirisk karakteristika, der udspringer af teorien (Laursen, 2004: 30). Det er dog tvivlsomt hvorvidt en sådan sondring mellem det normative og det empiriske kan drages indenfor en system-teoretisk ramme som hos Parsons, da det eksisterende netop må opfylde en funktion og dermed antages, at have en positiv funktion for samfundet som helhed. Denne fortolkning af Parsons baserer sig derfor på en ekstern logik.

Ligesom Parsons er Freidson realist, da han er af den opfattelse, at virkeligheden er umiddelbart tilgængelig – også selvom virkeligheden til dels består af ideologier. Metodisk er han interesseret i udviklingen af idealtyper via abstraktion og induktiv metode (Freidson, 2001), og baserer denne abstraktion på de historiske, elitære professioner. Dermed begrænses hans optik og han forbliver blind overfor den videnskabelige og politiske kamp om konsekvenserne af forskellige professionsbegreber for reproduktionen af den sociale orden.

Ifølge Freidson savnes der en eksplicitering af en professionel idealtipe, da en sådan har været forsømt sammenlignet med to andre idealtyper, nemlig bureaukratiet som beskrevet af Weber og markedet som beskrevet af den klassiske økonom Adam Smith. Hans ambition er derigennem, at skabe et begreb, der er uafhængigt af tid og sted og som kan fungere som en:

... abstract model to serve as an unchanging point against which one can compare and sort out the constantly changing empirical world (Freidson, 2001: 7).

Projektet ligger dermed i forlængelse af Weber og Parsons generelle ambitioner, der ikke desto mindre tager udgangspunkt i en bestemt historisk kontekst og bestemte kønnede arbejdsformer i forholdet mellem det private og det offentlige, sidstnævnte forstået både som marked og stat. Ligesom hos Weber bliver den centrale element hos den professionelle den monopolitistiske kontrol:

This monopolitistic control is the essential characteristic of ideal type professionalism from which all else flows (Freidson, 2001: 32).

Kontrollen vedrører 3 aspekter, nemlig både adgangen til professionen, magten til at forhindre andre i udøvelsen af dette arbejde og endelig kontrollen med kriterierne for evaluering af arbejdet/den professionelle adfærd. På denne måde begrænser den professionelle organisationsform markedets og bureaukratiets funktion, da bl.a. deres valgfrihed i ansættelsessituationen begrænses.

Denne autonomi er under pres, da professionens monopol på viden, dens udvikling og brug af viden problematiseres.² Truslen skyldes det ideologiske pres som professionens privilegier udsættes for via den stigende forbrugersisme og management orientering i samfundet, hvor opfattelsen af professionerne som altruistiske problematiseres. De ideologiske strømninger, der

² Viden opdeles i 3 dimensioner: formel, praktisk og tavs viden (Freidson, 2001: 34). En professionel har i den idealtypiske version mest formel, moderat grad af praktisk viden og en lille grad af tavs viden. Dermed anerkender

forholder sig kritisk til professionernes privilegier findes eksempelvis i staten via nye styringsideologier som New Public Management (Dahl, 2005), hvor en markedslogik i stigende grad påvirker statens bureaukratiske funktionsmåde.

Den generelle trussel konkretiseres som bl.a.: standardisering, reorganisering af professionens grænser og en forstærkelse af interne hierarkier i professioner. Standardisering af arbejdsopgaver skyldes markedets pres for mindre omkostninger og statens ønske om mere kontrol med professionen. Reorganiseringen af grænserne til andre faggrupper er ikke til professionens fordel, da denne proces betyder en decentralisering af opgaver til mindre kvalificerede faggrupper. Professionen mister magt, da dens monopol indskrænkes. Hierarkiseringen beskriver han som en todelt organisation med en lille elitær gruppe af professionelle, der forsker og fastlægger standarder for den gode, professionelle adfærd, mens en stor gruppe af kvalificerede udøvere af professionen er ansat på midlertidige kontrakter og oftest på deltids basis. Denne underminering af den professionelle ideologi betyder ikke, at professionerne har status af en uddøende race i hans optik. De professionelle institutioner opretholdes på grund af behovet for specialiseret viden, mens det ideologiske pres hen imod en markedsliggørelse er stort. Det ideologiske pres fordrer et øget fokus på etik og de professionelle rolle som bærere af en særlig moral, hvis de symbolske og økonomiske privilegier skal opretholdes.

De vise mænds blinde pletter

På trods af deres forskellige metoder har både Weber, Parsons og Freidson en generel professionsteori, der sigter på at identificere centrale, ahistoriske træk ved den professionelle. Weber og Parsons kunne naturligvis ikke forudse velfærdsstatens fremvækst og skabelsen af nye slags professionelle. De identificerer netop nogle træk ved professionelle ud fra bestemte kapitalistiske kontekster (hhv. Tyskland og USA), men savner en selvrefleksion over betydningen af denne kontekst og deres egen position deri. Dermed begrænses de af konteksten og deres position i form af to blinde pletter. De ahistoriske træk som identificeres ses ikke som udløber af en bestemt kønnet (patriarkalsk) kontekst, hvorved en del af virkeligheden overses. Det drejer sig dels om kvindelige professionaliseringsprojekter som eksempelvis jordmødre og sygeplejersker, dels om selve begrebets kønsbias (Witz, 1992). Samtidig ses statens rolle næsten ikke, da den tidlige kapitalisme netop var karakteriseret ved en tilbageholdende stat, det vil sige som en liberal

Freidson andre vidensformer, og identificerer den formelle som den primære. Formel viden kan kort defineres som den italesatte (kodificerede) viden, der har en generel og videnskabelig form, og kan afprøves i en eller anden form.

natvægterstat. Staten ses hos de tre klassikere som en neutral instans. Nu til den ene af de blinde pletter, nemlig statens rolle i forhold til professionerne.

Professioner og velfærdsstat

Fælles for denne retning indenfor professionsteorien er den stigende refleksion over kontekstens og især statens rolle som en særlig institutionel faktor. Staten ses hverken reduceret til en instans for autorisation eller som udelukkende en trussel, men som en vigtig faktor (Johnson, 1995). Dermed brydes med den tradition som bl.a. Weber og Parsons er eksponenter for, nemlig et fokus på de professionelle grupper selv. Inden for professioner og velfærdsstat er de videnskabsteoretiske positioner forskellige - varierende fra en realisme til en blød social konstruktivisme. Jeg har valgt tre sociologer som repræsentative for denne tradition, nemlig den svensk-danske sociolog Margareta Bertilsson (1990), den svenske sociolog Thomas Brante (1999) og den svenske sociolog Lars Evertsson (2002). Gyldighedsområdet for deres teoretisering er i alle tre tilfælde Sverige, men den vil kunne generaliseres til andre, lignende velfærdsstater som eksempelvis Danmark.

Velfærdsstat og nye typologier for den professionelle

Bertilsson (1990) søger at indkredse forholdet mellem de professionelle og staten. Ligesom Weber tager hun udgangspunkt i de professionelles interesser (økonomiske) og relaterer dem teoretisk til den britiske samfundsforsker T.S. Marshalls begreb om medborgerskab (2003[1950]). De tre forskellige elementer af medborgerskab: civile, politiske og sociale relateres til forskellige stadier af velfærdsstatens ekspansion og derigennem til tre forskellige typer professionelle. Hun vil derfor supplere professionsteorien med teorien om medborgerskab:

... to broaden our sociological vision and include into the theory of professions a consideration of its correlate of the power of citizenry (1990: 128).

Dermed bliver velfærdsstaten både en politisk fortjeneste (Marshall) og professionel fortjeneste (Weber). Mere radikalt end Weber arbejder hun med et begreb om et professionelt kompleks, der analogt med eksempelvis et militær-industrielt kompleks skulle varetage sine institutionelle interesser (1990). Professionelle har derfor en institutionel interesse i opretholdelse af

velfærdsstaten og dens sociale rettigheder, da deres egen og gruppens ansættelsesmæssige sikkerhed er relateret hertil. Der er således et interesse sammenfald mellem professionelle placeret i strategisk, repræsentative positioner og velfærdsstatens eksponenter. De tre stadier i velfærdsstatens udvikling er derfor relateret til og direkte afhængig af fremvæksten af specifikke grupper professionelle. Typisk for skabelsen af civile rettigheder er derfor jurister, mens udvidelsen af det politiske medborgerskab ses som relateret til væksten i ministre (professionelle politikere), lærere og journalister. Og endelig er læger, psykologer og socialarbejdere relateret til væksten i det sociale medborgerskab, det vil sige sociale service professioner. Mens Bertilsson opdeler professionerne i tre forskellige typer relateret til deres interesse sammenfald med statens forskellige ekspansionsfaser, ser Brante fem forskellige grupper af professionelle.

Brante (1999) identificerer 5 forskellige typer af professionelle, der er betinget af udviklingen i statsformer, herunder statslige policies og kapitalismens forskellige former³. Statsformens udvikling ses som en slags overbygning på den materielle basis, nemlig økonomien. På denne måde ønsker Brante at relatere professionsteorien til statsteori og en teori over kapitalismens udvikling. De 5 typer er: *akademiske*, *kapitalens* og (velfærds)statslige, samt *politiske* professioner og *de frie* (EU) professioner (1999:61 og 79). Metodisk kombinerer han en historisk analyse med en deduktion af deres interesser, hvorfor hans analyser har funktionalistiske træk.

Fremvæksten af de *akademiske* professioner som læger, jura og præster ses relateret til (national) statens dannelse i det 16. århundrede, hvor der var behov for opbygningen af en styringsmæssig effektiv statsform. Disse akademiske professioner var de klassiske professioner, der var baseret på skolastisk det vil sige universitetsbaserede uddannelser. Det andet trin i nationalstatens udvikling var betinget af den begyndende industrialisme. Denne industrialisme hang sammen med udviklingen af de tekniske professioner, og staten havde behov for de tekniske professioner for selv at kunne anvende disse teknologier i statens tjeneste og kontrollere de nye tekniske systemer, der i stigende grad blev anvendt af kapitalen. *Kapitalens* professionelle var primært ingeniører.

I den tredje fase skabtes ”*people-processing professions*”, hvor udviklingen af velfærdsstatslige policies indenfor det sociale, sundhedsmæssige, bolig- og uddannelsesmæssige felt skete ud fra et sammenfald af interesser med *velfærdsstatslige* professioner som læger, lærere, socialpædagoger, socialrådgivere og administrative professioner som eksempelvis økonomer. Samtidig beskrives nogle af disse professioner som semi-professionelle grupper eksempelvis

sygeplejersker, socialpædagoger og socialrådgivere (Brante, 1999). Brante baserer her sin analyse på Foucaults magt og disciplineringsanalyse, hvor de professionelle fungerer som vogtere for overholdelsen af en normalitetsstandard. Det kliniske blik som bl.a. idéhistorikeren Lars-Henrik Schmidt og Jens-Erik Kristensen har beskrevet i en dansk sammenhæng (Schmidt og Kristensen, 2004[1986]). Samtidig inddrager Brante her undtagelsesvis et køns aspekt, idet han påviser, hvordan især væksten i de semi-professionelle grupper er betinget af kvinders indtog.

I den fjerde fase ændres centrale beslutningsstrukturer sig i staten, hvorved der skabes en korporativ stat, der betinger fremvæksten af en *politisk* profession. Det skyldes bl.a. en fremmedgørelse mellem de repræsenterede borgere og deres repræsentanter, nemlig politikerne. Politikere *in spe* socialiseres via politiske ungdomsorganisationer, studenterforeninger, sommerskoler, lokalt partiforeningsarbejde m.m., og der skabes en særlig type viden og organisatoriske evner i forhold til at gebærde sig i politiserede organisationer.⁴ I den femte fase løsrives de professionelle fra nationalstaten på grund af overgivelsen af kompetence til overstatslige organer som EU. De bliver *frie* professionelle og er baseret på udviklingen af en multinational kapitalisme og dens interesser.

Både Bertilsson og Brante opfatter den klassiske professionsteori som utilstrækkelig, hvorfor de udvikler forskellige typologier for en alternativ teoretisering. Typologier, der begge relaterer professionsteorien med statsteori, og som er udviklet på basis af empirisk viden. Statens behov for professionelle ses som afhængig af hvorvidt der er tale om en liberal natvægterstat eller en social-demokratisk velfærdsstat.⁵ På afgørende punkter adskiller de sig også. Det drejer sig bl.a. om ambitionen i deres projekt og afgrænsningen af de (velfærds)statslige professioner. Brante søger ambitiøst, at ekstrapolere og udvikle professionsteorien ud over den nationalstatslige ramme i modsætning til Bertilsson, der fastholder den klassiske, nationalstatslige ramme. Samtidig har Brante en relativt bred opfattelse af de velfærdsstatslige professioner, der adskiller sig fra Bertilssons klarere afgrænsning.

Velfærdsstat og kvindefag

³ Bla. Inspireret af den svenske historiker Rolf Torstendahl, der er blevet kritiseret af Hernes for sin negligering af kvinders stigende arbejdsfrekvens (1987: 149) og dets betydning for økonomiens udvikling.

⁴ Denne type professionelle ses særligt relateret til den kontinuerligt dominerende rolle som det svenske socialdemokrati har haft. Det er således et åbent spørgsmål hvorvidt netop denne type professionelle også kan genfindes i andre velfærdsstater.

⁵ Med social-demokratisk velfærdsstat forstås her specifikt en type velfærdsstat som den svensk-danske politolog Gösta Esping-Andersen (1990) har identificeret i modsætning til en konservativ, korporativ model og en liberal model.

Med Evertsson (2002) bliver staten mere kompleks og opfattes ikke længere som en homogen enhed. Analyserne bliver mere historisk specifikke, idet konkrete professionaliseringsprocesser analyseres for 3 grupper: sygeplejersker, arbejds terapeuter og husmoderafløsere, der møder staten på forskellige tidspunkter. Ud fra de empiriske analyser konkluderes det, at staten spiller en aktiv og fremtrædende rolle i en eventuel professionalisering, og at denne rolle ikke er entydig positiv (2002). Staten ses som både en vigtig professionaliseringsagent og som en barriere på grund af dens kompleksitet, styrke og egne interesser. På den måde giver staten forskellige platforme i det professionelle landskab, idet den både åbner, begrænser og forhindrer forskellige professionelle projekters udfoldelse. Eksempelvis møder sygeplejerskerne staten på et relativt tidligt tidspunkt, hvor staten er ressourcemæssigt svag og ikke kan forhindre deres professionelle projekt og succes. I modsætning hertil mødte husmoderafløsere og arbejds terapeuter en mere kompleks, pragmatisk stat, der bidrog til en afprofessionalisering af deres erhverv bl.a. på grund af dens egne velfærdsstatslige interesser (2002). Disse empiriske fund problematiserer tesen om den feministiske stat som den norske politolog Helga Hernes har fremsat (1987) og som bl.a. skulle indebære en feminisering af velfærdsstatsligt relevante professioner. Velfærdsstaten synes således ikke entydigt, at have fremmet kvindelige gruppers professionelle aspirationer. Evertsson's fund anvendes til konstruktion af en model, der forklarer succes eller fiasko for en gruppes professionelle aspirationer. Vigtige forklaringsfaktorer bliver ifølge Evertsson organisatoriske ressourcer og eksistensen af et professionelt projekt, mødet med staten, mødet med andre aktører som andre grupper og professionelle, udformningen af de velfærdspolitiske områder og de *policies*, de er knyttet hertil (2002).

Kontekst i snæver forstand: velfærdsstat

Konkluderende ligger denne teoritradition både i forlængelse af klassikernes fokus på identifikationen af egenskaber ved de(n) professionelle og bryder med den tradition, idet der udvikles nye typologier for den professionelle baseret på en bredere vifte af kundskabsformer og historiske studier af relationen til (velfærds)staten. Statens rolle på forskellige abstraktionsniveauer undersøges. Staten anskues ikke længere udelukkende som en spilfordeler, men som en selvstændig aktør med interesser, der varierer mellem en faciliterende rolle og en rolle som modvirkende en professionalisering for en given gruppe. Staten ses som agerende forskelligt overfor forskellige grupper og professioner indenfor gruppen af teoretikere med fokus på professioner og velfærdsstat. Konteksten forstås her i snæver forstand som staten og adskiller sig dermed fra en anden retning

indenfor professionsteorien, der har en bredere opfattelse af konteksten inkluderende kønnets betydning og forskningens rolle. Vi vil nu beskrive en retning, hvor der udspiller sig en større grad af metateoretisk problematisering af den klassiske teori, og som annonceret tidligere forholder sig til den anden blinde plet hos klassikerne.

Kontekst i bredere forstand og diskursers betydning – En radikal problematisering af klassikerne

Hverken professioner eller forskere agerer i et vakuum. Bl.a. betinger andre professionelle grupper, (velfærds)staten og en bredere samfundsmæssig kontekst udviklingen af bestemte professionaliseringsprocesser og former forskerens blik. Konteksten får betydning for hvilke virkeligheder, der perciperes og dømmes videnskabeligt interessante at studere (Haraway, 1988). Denne metateoretiske problematisering af hidtidig teori finder i forskelligt omfang sted indenfor et konglomerat af feministisk teori (Witz, 1992; Davies, 1995; Johansson, 1995; Dahl, 2000; Kuhlman, 2004) og med afsæt generelt i post-strukturalistisk teori inspireret af den franske filosof og idéhistoriker Michél Foucault (1991). En central erkendelses ledende interesse bliver en forståelse af kontekstens betydning, herunder forskerens køn for generering af viden, og en forståelse af professionerne ud fra et bredt og kritisk magtperspektiv. Det vil sige, hvordan professionerne bl.a. via professionsideologier/ diskurser reproducerer og eventuelt transformerer den gældende samfundsorden og bidrager med en disciplinering af borgeren/brugeren/klienten i forskellig udstrækning.

Indenfor dette konglomerat af professionsteori er det især tre teoretikere som jeg vil introducere, nemlig den amerikanske neo-Weberianer Magali Sarfatti Larsson (1977), Foucault (1991) og en af hans teoretiske arvtagere Johnson (1995), samt den tyske, feministiske sociolog Ellen Kuhlman (2004).

Neo-Weberianisme og ideologisk legitimering

Larsson er en fornem eksponent for en revitalisering og radikal gentænkning af Weber. Ligesom Weber tager Larsson udgangspunkt i individer, mål rationelle handlinger på et marked og monopolisering af erhvervschancer som forklaring på dannelsen af professioner. Professionalisering beskrives således:

I see professionalization as the process by which producers of special services sought to constitute *and control* a market for their expertise (Larsson, 1977: xvii).

Denne definition adskiller sig ikke umiddelbart fra Webers opfattelse, men den opmærksomme læser vil bemærke, at der er et større fokus på bevarelsen af markedet for de særlige ydelser, hvilket relaterer sig til Larssons bredere opfattelse af magt. Hun inkluderer ideologier i magt forstået som en mystificering dvs. en tilsløring af den sociale virkelighed. Her er hun inspireret af den italienske teoretiker Antonio Gramsci (Larsson, 1977; Gramsci, 1971). En professionel gruppe antages, at tilsløre sine egne interesser via en professionsideologi, hvor den kan fremstille sig selv som bærer af altruistiske værdier. På denne måde problematiserer hun både professionernes måde at legitimere deres magt og privilegier, og den forskning, der ukritisk bidrager til en reproduktion af en sådan professions ideologi (1977). Der sker her en vending mod mere social-konstruktivistiske analyser, der forholder sig kritisk overfor professionernes selvfremstilling og visse dele af professionsteorien. Samtidig har Larsson ansatser til en mere metateoretisk kritik af professionsbegrebet, idet hun bl.a. skriver:

It appeared to me that the very notion of profession is shaped by the relationship which these special occupations form with a type of society and a type of class structure (Larsson, 1977: xv-xvi).

Professionsbegrebet ses som impliceret med en bestemt samfundsmæssig kontekst, et kapitalistisk klassesamfund, der legitimeres både af professionsideologier og af professionsteoriens tilsløring af de klassebaserede interesser som professioner og professioner *in spe* (eller *wanna-be* professioner) har, der typisk er anderledes end arbejderklassens interesser. Klasse- og klassealliancer sættes dermed på det teoretiske landkort i professionsteorien.

Et af de vigtigste begreber som Larsson introducerer til teorien er hendes begreb om et professionelt projekt. Det forstås som en mere eller mindre eksplicit strategi for professionalisering, hvor en kollektivitet søger at omsætte en slags knappe ressourcer til en monopolistisk situation (1977), og samtidigt søger at relatere forskellige aspekter af professionen eksempelvis "the production of knowledge with professional practice" (1977: 50).

Opsummerende bidrager Larsson med et kritisk perspektiv på professionernes selvforståelse (ligesom Weber), men har et bredere magtbegreb end klassikerne i og med, at ideologiers selvstændige betydning og forskningens rolle i forhold til en reproduktion af professionsideologier sættes på det videnskabelige landkort. Også Foucault er kritisk overfor professionerne, men anskuer deres udvikling og funktion i et længere historisk perspektiv.

Regeringskunst og diskurs

Foucault er ikke professionsteoretiker, men historiker, der bl.a. i et essay om "Governmentality" analyserer udviklingen i vesteuropæiske styringsformer (1991) og udvikler en bred, historisk tese. Omkring det 16.-18 århundrede sker der et gradvist skift i styringsformen, idet der skabes en ny regeringskunst baseret på nye regeringsinstitutioner og en strategisk anvendelse af videnskabelig viden:

... resulting, on one hand, in the formation of a whole series of specific governmental apparatuses, and, on the other, in the development of a whole complex of *savoirs* (Foucault, 1991: 103).

Ifølge Foucault drejer det sig bl.a. om statistik, der muliggør overvågning og kontrol med hele populationer. De komplekser af viden (*savoirs*), som Foucault referer til, identificerer den britiske sociolog Terry Johnson (1995) med professionerne. Han har videreudviklet Foucaults tese, og hævder, at spørgsmålet om professionernes autonomi i forhold til staten bliver teoretisk overflødig eller nærmest umuligt at besvare. Det skyldes, at den nye regeringskunst, *governmentality*, baserer sig på og er tæt sammenvævet med professionerne. Professionerne reduceres i en forstand til et afgørende element i en social teknologi:

The professions, then, are involved in the constitution of objects in politics; in the identification of new social problems, the construction of means or instrumentalities of solving them, as well as staffing the organizations created to cope with them. The professions become...socio-technical devices through which the means and even the ends of government are articulated...the professions are a key resource of governing in the liberal-democratic state (Johnson, 1995: 23).

Professionerne bliver en del af statens magt, idet de formidler statens disciplinerings- og normaliseringsstrategi. Der opstår en interdependens dvs. en gensidig afhængighed. Staten disciplinerer befolkningen via professionernes ekspertise, idet borgerne/brugerne/klienterne præsenteres for nogle sondringer som eksempelvis det normale versus det unormale, og det sunde versus det syge som de efterhånden tilegner sig, anvender i deres selvforståelse og praksis.⁶

Udover begrebet *governmentality* (gen)introducerer Foucault et gammelt begreb, nemlig begrebet diskurs. Foucault forstår diskurs som en regelmæssighed i sproget, der skaber en meningsmæssig sammenhæng (1972). Denne sammenhæng skaber samtidig en sammenføjning af magt og argumentationstyper (Foucault, 1978). Det analytiske begreb diskurs kan dels synliggøre forskelle mellem sameksisterende diskurser, dels synliggøre forskydninger af betydning, der sker over tid. Diskurs begrebet hos Foucault er bredere end Larsson ideologi begreb, da diskurs rummer både linguistiske og ikke linguistiske elementer. Diskurs er et sprogligt felt for debat, argumentation og tale (Andersen, 1993) og udgør dermed både en forståelses- og mulighedshorisont (Dahl, 2000). Samtidig konstitueres magt relationer i diskursen. Netop magt er også centralt for feministisk teori, idet de problematiserer magten til at definere de videnskabelige arketyper, især idealet for den professionelle.

Køn, forskerens og forskningens rolle

Indenfor feministisk teori omkring professioner eksisterer der en stærk utilfredshed med de tre vise mænd og den klassiske professions opfattelse. Feministisk teori er generelt ikke en homogen retning, og det gælder også indenfor dette felt. På trods af forskellene argumenterer køns forskere på forskellig vis for en radikal gentænkning af selve udgangspunktet for professionsteorien. Det er i deres opfattelse utilstrækkeligt, at udvikle mere empirisk adækvate typologier ud fra den klassiske *male- og mainstream* forståelse, da teoriens indbyggede bias blot vil blive reproduceret. Denne bias ses bl.a. i sammenhængen mellem forskerens køn og det perciperede og i betydningen af forskerens køn, det mandlige køn for valoriseringen af bestemte, elitære professioner:

⁶ Dette disciplinerende element er af bl.a. Saks blevet kritiseret for at overse eventuelt positive elementer af professionernes virke (Saks, 1998: 18). I netop denne ene tekst af Foucault (1991) kan denne kritik have sin berettigelse. Hvis Foucault's øvrige værker konsulteres, vil den opmærksomme læser bemærke, at hans opfattelse baserer sig på magtens ambivalens. Magten både begrænser og muliggør bestemte identiteter. Magt eksisterer ikke udenfor subjektet, men gennemstrømmer det og konstituerer dets mulighedsbetingelse. Magt har to sider, ligesom en mønt.

... profession is also a gendered notion. This is because it takes what are in fact successful professional projects of class-privileged male actors at a particular point in history and in particular societies to be the paradigmatic case of a profession (Witz, 1992: 39).

Witz søger generelt, at kombinere et det eksisterende klasseperspektiv i professionsteorien med et kønsperspektiv. Derudover har hun som det ses af citatet en meta-teoretisk refleksion over den klassiske professionsteori, der betinger en mere radikal gentænkning af teorien.

Udover Witz vil jeg kort nævne to teoretikere hhv. den svenske sociolog Stina Johansson og den norske sygeplejerske og filosof Kari Martinsen. Johansson har søgt at reformulere professionsbegrebet med et begreb om alternativ professionalisering, hvor deltidsansatte også kan inkluderes i gruppen af professionelle (1992; 1995). Denne teoretisering rummer mulighed for at : ”kvinnoyrken, underordnada och massyrken” (1995: 32) også kan opnå den eftertragtede status af professionelle. Martinsen har ligeledes søgt, at problematisere den klassiske opfattelse af et kundskabsmæssigt monopol på videnskabelig viden, *episteme*, og i stedet at argumentere for en anden, konkurrerende professions opfattelse baseret på en slags etisk *know-how*, *prônêsis* (1994). Hun argumenterer derfor for en person orienteret professionalisme, der er båret af kundskaber, der er mere integreret i kroppen end den videnskabelige viden.

Mere radikal end de to nævnte er Kuhlman, der med udgangspunkt i en af de elitære professioner, nemlig lægerne, argumenterer imod den klassiske teori ud fra dens dikotomiske analytiske kategorier og dens normative bias. Teoretisk og empirisk argumenterer Kuhlman for, at dikotomiske begreber ikke kan opfange virkelighedens kompleksitet og ambivalens. Eksempelvis med hensyn til ”autonomi”. Dette centrale, ofte negligerede begreb i den klassiske professions teori opfattes ofte som et spørgsmål om eksistens af autonomi versus autonomiens fravær. I sin analyse påviser hun, hvordan autonomi begrebet i den klassiske teori indeholder en mandlig og liberal individualistisk bias, idet autonomi bliver identisk med selvstændighed (2004: 71). Det betyder bl.a., at autonomi begrebet bliver statisk og ikke kan opfange ændringer i lægens stilling forårsaget af ændringer i *policies*, relationer til andre grupper, eller differentieringer internt i gruppen af professionelle endsige i forhold til patientens perspektiv. Autonomi må følgelig teoretiseres både i forhold til forskellige dimensioner og i forhold til forskellige niveauer af autonomi (Kuhlman, 2004). Eksempelvis betyder nye, kontraktbaserede ansættelsesformer i den offentlige sektor, at autonomi ikke længere kan forstås som et enten eller, men som en mere kompleks størrelse.

Kuhlman identificerer desuden en normativ bias i den klassiske teori repræsenteret ved Freidson. Hun ser hans teori som udtryk for en paternalisme, da teorien legitimerer og cementerer eksisterende kønnede hierarkier af magt og kundskaber både overfor andre professionelle grupper og patienter. Det skyldes, at teorien valoriserer videnskabelig (formel) viden frem for andre kundskabsformer. Resultatet bliver, at teorien:

...serves first and foremost to maintain the status and dominance of the established professions and therefore also to preserve a form of professionalism which follows hegemonic male forms (Kuhlman, 2004: 77).

En meta-teoretisk refleksion over konsekvenserne af en bestemt teori og dets centrale analytiske begreber er derfor nødvendig.

Feministisk teori har været kritisk overfor den klassiske teoris maskuline bias, idet den har påvist betydningen af det sociale køn for hvad der perciperes, bedømmes videnskabeligt interessant og valoriseres. Den har derfor søgt at reartikulere teorien med bl.a. begreber som ”alternativ professionalisering” og ”person orienteret professionalisme”, og problematiseret centrale karakteristika ved arketyper som bl.a. autonomi.

Professionsbegrebets bias, nye begreber og redskaber

Den klassiske opfattelse af professionen problematiseres, og der udvikles nye alternative forståelser indenfor feministisk teori. Den maskuline bias søges korrigeret via nye analytiske begreber, der i-tale-sætter de hidtil ikke sete (og undertrykte) aspekter af virkeligheden, hvorved en generel og almen teori afsløres som en illusion. Enhver teori vil i en vis forstand afspejle en historisk specifik kontekst. Hidtil centrale karakteristika som altruisme og autonomi udfordres i forhold til deres empiriske relevans ud fra Larssons og Foucaults magtkritiske analyser af både professioners selvfremsættelse (professions ideologier) og den historiske interdependens mellem professionernes ekspertise og statens behov for styring både i traditionel forstand og via den enkelte borgers selvstyring. Samtidig kan der identificeres et stigende fokus på ideologiers/diskursers rolle og professionelle projekter indenfor professionsteorien.

Senmodernitet, globalisering og New Public Management

Samfundet forandrer sig. Generelt kan der identificeres nogle overordnede sociologiske, økonomiske og politiske tendenser, nemlig overgangen til et senmoderne, globalt samfund, der i stigende omfang på det politiske niveau er inspireret af en New Public Management diskurs (NPM), der trækker på ideer om markedsliggørelse, ”bedre og billigere” samt en ny ledelsesforståelse (Clarke og Newman, 1997). Inddragelsen af disse tendenser i professionsteorien tematiserer, hvorvidt tendenserne truer eller blot skaber ændrede betingelser for den professionelle?

Nyere sociologisk teori anskuer det høj/senmoderne samfund som karakteriseret ved en stigende individualisering og selvrefleksion (Giddens, 1991). Karakteristika, der rummer udfordringer for bl.a. professionernes autoritet i og med at individer som kunder, brugere eller borgere kan betvivle grundlaget for deres ekspert status og dømmekraft (Bertilsson, 1990). Det senmoderne relateres hos nogle teoretikere med en stigende sociologisk, teknologisk og økonomisk globalisering (Giddens, 1991). I økonomisk teori er der ikke desto mindre uenighed om muligheden af, at identificere et kvalitativt brud i forhold til omfanget og karakteren af internationale transaktioner (Hirst og Thompson, 1999). En del af globalisering er (øget) migration, hvilket skaber andre forudsætninger for professionerne og de professionelle fællesskaber, da den historisk tætte relation mellem professionerne og velfærdsstaten ændres. Og migrationen betinger måske som fremført af Brante udviklingen af nye professioner som en EU profession (1999)?

Ofte ses NPM som en trussel mod den traditionelle opfattelse af professioner som havende autonomi (Sehested, 2002). Det er også Freidsons trussels scenario, idet han opfatter den nye markedsliggørelse som resulterende i bl.a. standardisering og reorganisering. Freidson opfatter truslen som berørende den professionelles legitimitet snarere end de professionelle institutioner. I modsætning til Sehested og Freidson er der andre teoretikere, der er mere optimistiske i forhold betydningen af NPM for professionerne.

Ifølge Kuhlman (2004), Dent og Whitehead (2002) resulterer netop NPM i skabelsen af nye (positive) former for post-moderne professionelle, der er karakteriseret ved samarbejde, integration og fleksibilitet i modsætning til den klassiske, autonome professionelle figur. Kuhlman skriver bl.a.:

These changes encourage new types of professional men and women...as yet there voices are soft, but the 'post-modern' professionals seem to be more open to

teamwork and interdisciplinary problem-solving, taking less pride in autonomy (Kuhlman, 2004: 84).

Hun dokumenterer eksistensen af en sådan post-moderne professionel i en tysk kontekst. I en britisk og europæisk kontekst (ud fra andres og egen forskning) identificerer Dent og Whitehead følgende karakteristika for den nye professionelle:

The new professional that is given birth is identified by the discourses that usher it into existence. These discourses speak of the flexible, reflective practitioner, the teamworker, lifelong learner, a person concerned to constantly update their knowledge and skills base, to be market-orientated, managerial, if not entrepreneurial (Dent and Whitehead, 2002: 3).

Den professionelle bliver dermed underlagt en ny diskurs med nye krav og værdier, hvor NPM's honnør ord som "fleksibilitet", "livslang læring", "ledelse" og "markedsorientering" bliver vigtige pejlemærker. Denne kulturelle og sociale omskrivning genererer usikkerhed blandt de professionelle. Men samtidig giver den nye diskurs mulighed for nye grupper med bredere kundskabsbaser og dermed med større fleksibilitet at opnå professionel (eller delvis professionel) status (Dahl, 2000; 2004). Samtidig betinges reformuleringen på paradoksvis vis af, at begrebet "den professionelle" får en endnu mere central placering i hverdags sproget som et universelt mantra (Dent og Whitehead, 2002).

Fra en klassisk til en (post?) moderne opfattelse?

Igennem min fortælling har jeg påvist eksistensen af tre forskellige analytiske foki indenfor professionsteorien: den klassiske alias de vise mænd, en retning med en snæver opfattelse af professioners kontekst som (velfærds) staten og udviklingen af forskellige typologier om den professionelle, og en retning, der med en bredere opfattelse af konteksten ønskede empirisk, teoretisk og normativt at bryde med den klassiske tradition bl.a. inspireret af feministisk og post-strukturalistisk teori.

Endelig har jeg søgt at perspektivere teorien med nogle nutidige diskussioner om bl.a. NPM's udfordringer og genesen af en ny type professionel, der af nogle er benævnt den "post-moderne" professionelle. Denne benævnelse kan forekomme misvisende, da de nævnte karakteristika som fleksibilitet, markedsorientering og livslang ikke umiddelbart kan relateres til en postmoderne sociologiske tilstand, men snarere også er resultatet af nogle politiske diskurser som NPM.

Litteratur

- Abbott, Andrew . *The system of Professions - An essay on the Division of Expert Labor*. Chicago: University of Chicago Press, 1988.
- Andersen, Niels Åkerstrøm. ”Forvaltningspolitikens udvikling i Danmark”. I: Ove K. Pedersen og Per Lægheid (red.). *Forvaltningspolitik I Norden*. København: DJØF, 1993.
- Bertilsson, Margareta. ”The welfare state, the professions and citizens”. I: Rolf Torstendahl og Michael Burrage. *The Formation of Professions*. London: Sage, 1990.
- Brante, Thomas. ”Sociological Approaches to the Professions”.I: *Acta Sociologica* 31 (1988): 119-142.
- Brante, Thomas. ”Professional Waves and state objectives”. I: Mike Saks et.al. (eds.). *Professional identities in Transition*. 1990: 61- 81.
- Clarke, John og Janet Newman. *The Managerial State*. London: Sage, 1997.
- Durkheim, Emile. *Om den sociale arbejdsdeling*. Overs. Morten G. Larsen. 1902. København: Hans Reitzel forlag. 2000
- Dahl, Hanne Marlene. *Fra kitler til eget tøj – Diskurser om professionalisme, omsorg og køn*. Århus: Politica, 2000.
- Dahl, Hanne Marlene. ”A View from the Inside: Recognition and Redistribution in the Nordic Welfare State from a feminist perspective”, *Acta Sociologica*, 47 (2004): 325-337.
- Dahl, Hanne Marlene. ”A Changing Ideal of Care in Denmark: A Different Form of Retrenchment?”. I: Hanne Marlene Dahl og Tine Rask Eriksen. *Dilemmas of Care in the Nordic Welfare State*. Aldershot: Ashgate, 2005.
- Davies, Celia. ”Competence versus Care? Gender and Caring Work Revisited” I: *Acta Sociologica* 38 (1995): 17-32.
- Dent, Mike og Stephen Whitehead. ”Introduction: configuring the ‘new’ professional”. I: Mike Dent og Stephen Whitehead (eds.). *Managing Professional Identities – Knowledge, Performativity and the ‘New’ Professional*. London: Routhledge. 2002: 1-18.
- Esping-Andersen, Gösta. *Three Worlds of Welfare State Capitalism*, Cambridge: Polity, 1990.
- Evertsson, Lars. *Välfärdsolitik & kvinnoyrken – Organisation, välfärdsstat och professionaliseringens villkor*. Umeå: Sociologisk Institut, 2002.
- Foucault, Michel. *The History of Sexuality*. London: Penguin, 1978.

- Foucault, Michel. "Governmentality". I: Graham Burchell, Colin Gordon og Peter Miller. *The Foucault Effect – Studies in governmentality*. Chicago: the University of Chicago Press, 1991
- Freidson, Eliot. *Professionalism – the Third Logic*. Cambridge: Polity, 2001.
- Giddens, Anthony. *Modernity and Self- identity – Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford: Stanford University Press, 1991.
- Gramsci, Antonio. *Selections from Prison Notebooks*. I: H.G.N. Smith (ed.). London: Lawrence & Wishart, 1971.
- Hernes, Helga Maria. *Welfare State and Woman Power Essays in State Feminism*. Oslo: Norwegian University Press, 1987.
- Hirst, Paul og Grahame Thompson. *Globalization in Question*. 2. reviderede udgave. Cambridge: Polity, 1999.
- Johansson, Stina. "Avlönat omsorgsarbete i hemmet", *Forskning om kvinnliga yrken inom vård och omsorg*, Uppsala: A-Forum rapport nr. 5, 1992.
- Johansson, Stina . "Introduktion", I: Stina Johansson (red.), *Sjukhus og hem som arbetsplats*, Stockholm: Bonnier/Universitetsforlaget, 1995: 9-43.
- Johnson, Terry. "Governmentality and the institutionalization of expertise. I: Terry Johnson (ed.). *Health Professions and the State in Europe*. London: Routledge, 1995: 7-24.
- Kuhlman, Ellen. "Post-modern times for professions: the fall of the 'ideal professional' and its challenges to theory". I: *Knowledge, Work and Society* 2 (2004): 69- 89.
- Larsson, Magali Sarfatti. *The rise of Professionalism – A Sociological Analysis*. Berkeley: University of California Press, 1977.
- Laursen, Per Fibæk. "Hvad er egentlig pointen ved professioner?".I: Katrin Hjort (red.). *De Professionelle – forskning i professioner og professionsuddannelse*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 2004: 21-32.
- Marshall, T.H. *Medborgerskab og social klasse*. 1950. København: Hans Reitzels forlag, 2003.
- Martinsen, Kari. *Fra Marx til Løgstrup – Om etik og sanselighed i sygeplejen*. København: Munksgaard, 1994.
- Parsons, Talcott. *The Social System*. London: Routledge & Kegan Paul, 1951
- Parsons, Talcott. *Essays in Sociological Theory*. London: Collier – Macmillan Limited, 1954
- Saks, Mike. "Professions, Markets and Public Responsibility". I: Mike Dent, Maggie O'Neill og Carl Bagley (eds.). *Professions, New Public Management and the European Welfare State*. Stoke-On-Trent: Staffordshire University Press, 1999.

Schmidt, Lars Henrik og Jens-Erik Kristensen. *Lys, luft og renlighed*. 1986. København: Akademisk forlag, 2004.

Sehested, Karina. 'How New Public Management reforms challenge the Roles of Professionals', *International Journal of Public Administration*, 25 (2002): 1517-1541.

Siim, Birte. "Towards a contextual and gender sensitive European Political Science?" *EPS 3* (2004): 97-101.

Weber, Max. *Wirtschaft und Gesellschaft*. 1921. Tübingen: Mohr Siebeck, 1980.

Witz, Anne. *Professions and Patriarchy*. London: Routhledge, 1992.